

ATVEJIS 2

Dokumentinis multimedijų projektas apie 2016 metų Lietuvos parolimpiečių rinktinę

„GALIA NUGALĖTI“

(angl. „Will to Win“)

Autoriai: Berta Tilmantaitė, Sofija Korf, Mindaugas Drigotas, Karolis Pilypas Liutkevičius

Iliustracijos: Eglė Plytnikaitė

Muzika: Martynas Gailius, Matas Srėbalius, Double M, Plagasul, TJ Mothy, Gunnar Johnsen, Anders Ekengren, Peter Sandberg, Dark Fog, Garden Music

Garso dizainas: Martynas Gailius

Vaizdo spalvų korekcija:
Karolis Pilypas Liutkevičius

Subtitrai: Tomas Marcinkevičius

Asistentai: Gabrielė Stravinskaitė, Matas Srėbalius, Greta Rekštytė, Šarūnė Smalakytė, Inesa Rinkevičiūtė, Giedrė Zubrickytė, Dovilė Mėlinauskaitė

Drono operatorius: Karolis Janulis

Web sprendimai: Kazimiras Jarmolovskis

Visa dokumentinio multimedijos projekto medžiaga – nanook.lt/will-to-win

Bendrosios kompetencijos: Komunikavimo, pažinimo, socialinė pilietinė, iniciatyvumo ir kūrybingumo, asmeninė bei kultūrinė.

Specifiniai gebėjimai: Mokiniai įgis gebėjimą analizuoti internete pateikiamus dokumentinius multimedijų projektus (gebės suvokti naujas žiniasklaidos galimybes skaitmeninėje erdvėje, susipažins su pasitelkiamų įrankių naudojimu internete), gebės geriau suprasti tokių projektų kuriamą vertę ir galimą poveikį visuomenei, aiškiau suvoks žiniasklaidos „**pilkąsias zonas**“ (temas, kurios nepatenka į žiniasklaidos lauką, neskatina visuomenės diskusijų, į kurias nesigilinama arba jos nušviečiamos paviršutiniškai), gilinsis į socialiai pažeidžiamų grupių gyvenimą ir su tuo susijusias problemas, geriau supras empatijos ir supratinumo reikšmę.

ATVEJO KONTEKSTAS

Nuo 1988 metų po olimpinių žaidynių imtos rengti ir parolimpinės žaidynės. Parolimpiados dalyviai turi daugiau judesių apribojimų nei sveikieji sportininkai, pagrindinė jų kova – ne dėl rezultatų ar atstovaujamos valstybės pozicijos apdovanojimų lentelėje. Daugiausiai parolimpiečiai kovoja su stereotipais ir įsitikinimu, kad asmuo su negalia – kitoks nei sveiki žmonės, negalintis gyventi visaverčio gyvenimo.

Po Antrojo pasaulinio karo likę suluošinti ir traumas patyrę kariai ėmė burtis į mažas bendruomenes ir užsiimti socialia veikla. Viena jų – sportas. Siekdami socializuoti kuo daugiau negalią turinčių žmonių, Didžiojoje Britanijoje karo veteranai jau 1948 m. ėmėsi organizuoti sporto varžybas. Taigi prireikė 40 metų, kad parolimpinės žaidynės būtų oficialiai įteisintos. Visgi patys parolimpiečiai siekia dar aukštesnio tikslo – kovoti su sveikais sportininkais kaip lygūs su lygiais olimpiadoje. Lankininkė Feroli Fairhall iš Naujosios Zelandijos buvo pirmoji parolimpietė, kovojusi olimpinėse žaidynėse, vykusiose Los Andžele 1984 m. Kitas, daug visuomenės dėmesio sulaukęs bandymas, įvyko 2008 m. vasaros olimpiados Pekine metu, kai Pietų Afrikos sprinteris Oskaras Pistoriusas, neturėdamas dviejų kojų, su specialiais protezais bandė patekti į olimpiadą: jam pritrūko vos 0,7 sekundės 400 metrų bėgime.

Parolimpiečiai bando varžytis ir dalyvauti olimpiadoje, tačiau kol kas tai tik pavieniai bandymai. Didesniam jų įsitraukimui trukdo susiskaldymas tarp pačių sportininkų, bet labiausiai – finansavimas. Palyginimui: už pirmąją vietą (aukso medalį) Lietuvos olimpiečiai gauna beveik 116 tūkst., už antrąją – 58 tūkst., už trečiąją – 43 tūkst. eurų. Analogiškos parolimpiečių prizinės vietos įvertintos 17 tūkst., 9 tūkst. ir 6 tūkst. eurų, t. y. beveik septyniais kartais mažiau (iškovoję pirmąją vietą gauna 17,38 tūkst., antrąją – 8,69 tūkst., trečiąją – 5,79 tūkst. eurų premiją). Be to, pinigėmis premijomis apdovanojami 4–8 vietas olimpiadoje užėmę sportininkai, o už tokias pat vietas parolimpiečiams premijos nėra skiriamos. 2016 m. parolimpinėse varžybose Lietuvos sportininkams pademonstravus aukštus rezultatus ir pelnius 3 medalius (du aukso ir vieną sidabro), Vyriausybė pranešė, kad išimties tvarka parolimpinių žaidynių prizininkams bus išmokėtos dvigubai didesnės premijos. Pabaigus sportininko karjerą, valstybinė renta, kurią gauna visi olimpiniai žaidynių prizininkai, Europos ir pasaulio čempionatų nugalėtojai bei rekordininkai, skiriama tik parolimpinių žaidynių aukso medalių laimėtojams. Finansinę diskriminaciją parolimpiečiai patiria visais atžvilgiais – ir būdami sportininkais (kai laimi prizinę vietą, bet gauna kelis kartus mažesnę piniginių laimėjimą), ir kai baigia karjerą (neiškovoję konkrečiau – aukso – medalio, negauna rentos). Negana to, gydymu, vaistais ir vitaminais, specialiu pasiruošimu, gydytojais, lydinčiais asmenimis (jeigu žmogus turi regėjimo ar judėjimo negalią) dažnai turi rūpintis patys parolimpiečiai savo lėšomis.

ATVEJO ATSIKIRADIMO PRIEŠISTORĖ

Multimedijos projektas „Galia nugalėti“ pradėtas kurti 2016 m. liepos mėnesį, kuomet Lietuvos parolimpiečiai ruošėsi žaidynėms Rio de Žaneire. Prieš sportininkams išvykstant į varžybas, mūsų „Nanook“ agentūros komanda ėmė dokumentuoti jų pasiruošimą. Siekėme ne tik užfiksuoti parolimpiečių rinktinės žaidėjų treniruotes, papasakoti asmenines istorijas, bet ir įsigilinti į neįgaliųjų žmonių sunkumus ir rūpesčius, su kuriais jie susiduria kasdienybėje. Lietuvoje daug dėmesio buvo skiriama olimpinėms žaidynėms ir jose dalyvaujantiems sportininkams, tuo tarpu parolimpinės žaidynės ir jų dalyviai nesulaukdavo bent kiek reikšmingesnio aptarimo žiniasklaidoje. Todėl nusprendėme į šią temą įsigilinti kaip galima labiau. Vienas pagrindinių projekto tikslų – kalbėti apie neįgaliuosius, neįgaliųjų sporto problemas, sukelti diskusi-

ją ir didinti temos matomumą visuomenėje, mažinti stereotipus, susijusius su negalia, ir viešumu siekti reikšmingų pokyčių šioje srityje.

Iki šiol Lietuvos žiniasklaidoje apie parolimpiečius pasirodydavo tik pavieniai straipsniai bei reportažai, – gilesnio žurnalistinio įsitraukimo, nušvietimo ir temos analizės nebuvo. Tai pirmasis tokio tipo dokumentinis multimedijų projektas apie Lietuvos parolimpiečius. Konkurse „Lietuvos spaudos fotografija 2017“ darbas laimėjo geriausio multimedijų projekto prizą. Vėliau projektas pelnė Jungtinių Amerikos Valstijų Nacionalinės spaudos fotografų asociacijos (NPPA) sporto skilties prizą multimedijų kategorijoje ir užėmė antrąją vietą (pirmoji ir trečioji vietos atiteko *The New York Times* projektams).

ATVEJO ANALIZĖ

Projektas sujungia daug skirtingų medijų – tekstą, nuotraukas, vaizdo pasakojimus, iliustracijas, vizualią statistiką. Tačiau atvėrus projekto tinklalapį internete, vartotoją pasitinka tik pagrindinė iliustracija su projekto pavadinimu: jis nėra „bombarduojamas“ gausybe vaizdinės ir kt. informacijos, skaitytojas nėra verčiamas skubėti. Vartotojas turi galimybę pats pasirinkti, kiek informacijos nori gauti – slinkdamas puslapį žemyn (pelės ratuku, klaviatūros mygtuku ar išskleidžiant meniu ir pasirenkant konkrečią projekto dalį), jis susipažįsta su pasakojama istorija. Toks pasakojimo būdas, kai nauja informacija pateikiama slenkant puslapį žemyn, yra vadinamas **slenkančiu pasakojimu** (angl. scrolltelling).

Kęstutis Skučas
Bertos Tilmantaitės nuotrauka

Tekstai nebekartoja informacijos, kurią matome vaizdo įrašuose, ir atvirkščiai. Nuotraukos leidžia susidaryti išpūdį apie kasdienes parolimpiečių treniruotes, nusiteikimą varžyboms. Kiekvieno vaizdo pasakojimo titulinė iliustracija, matoma dar neįjungus pasakojimo, yra piešta iliustratorės specialiai šiam projektui. Galvodami apie projekto vizualumą, nemažai svarstėme, kaip svarbią statistiką ir informaciją pateikti kuo suprantamiau, o svarbiausia – išsimintiniau. Todėl užuot statistiką apie neįgalumo paplitimą užrašę skaičiais ir keliais sakiniais, nusprendėme ją vizualizuoti – pateikti pasaulio žemėlapi ir neįgalių asmenų populiacijos proporcijas. Vizualus sprendimas leidžia statistinius duomenis pateikti įtaigiau, kartu tai didina šios informacijos išsiminimą.

PROJEKTO PASAKOJIMO STRUKTŪRA

Projektą galima suskirstyti į penkis istorijų blokus: plaukiko Edgaro Matakos (1), lengvaatlečių Ramunės Adomaitienės, Mindaugo Biliaus, Jono Spudžio, Kęstučio Skučo (2), dziudo imtynininko Osvaldo Bareikio (3), irklautojo Augusto Navicko (4) ir golbolo rinktinės (5) istorijas.

*Edgaras Matakas
Bertos Tilmantaitės nuotrauka*

Kiekvieną šių istorijų konstravome taip, kad skaitytojai, perskaitę ir peržiūrėję vieną pasakojimą apie kažkurį parolimpietį, galėtų judėti toliau prie kito arba sustoti ir prie šio projekto sugrįžti vėliau. Tokia struktūra leidžia skaitytojui lengviau orientuotis projekte ir pačiam rinktis skaitymo, žiūrėjimo, susipažinimo su pateikta medžiaga tempą ir laiką, norimą praleisti skaitant pasakojimus.

Tai didelis projektas, todėl jam sukūrėme skirsnius. Paspaudus 3 brūkšnelius, dešinėje pusėje išsiskleidžia projekto turinio juosta, leidžianti rinktis, į kurią istoriją norima keliauti ar sugrįžti. Tai padeda pasirinkti tik tą turinį, kurio nori skaitytojas;

taip pat, jeigu jis buvo išjungęs projektą, grįžus ir pasirinkus tinkamą skirsnį nebereikia nuo pradžios iki pabaigos sukti pelės ratuko, norint pasiekti paskutinį tekstą. Tuo parodoma pagarba vartotojo laikui, jo dėmesys nėra blaškomas smulkmenomis.

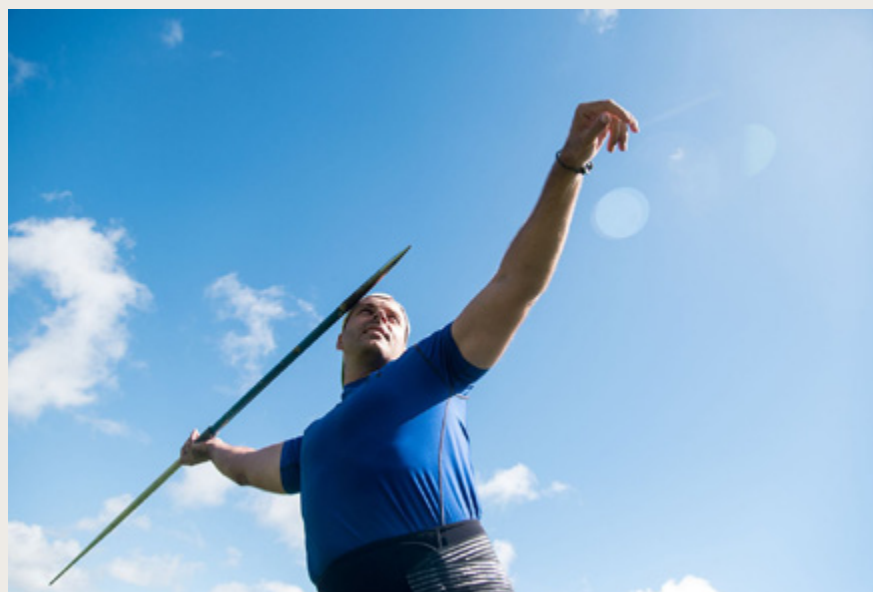
VIZUALIOS ISTORIJOS

Viena svarbiausių projekto „Galia nugalėti“ gijų – vaizdo pasakojimai apie šiuos sportininkus. Su kiekvienu parolimpiečiu praleidome bent po kelias savaites – kasdien keliaudami į rytines treniruotes, svečiuodamiesi jų namuose, dokumentuodami jų varžybas. Taip mezgėme bendražmogišką santykį. Visi interviu, kuriuos ėmėme iš parolimpiečių, rengti ne pirmąją pažinties dieną. Norėjome kuo geriau juos pažinti. Greičiausiai į kai kuriuos klausimus nebūtume gavę tokių išsamių ar atvirų atsakymų, jeigu interviu būtume rengę pirmąją dieną, o kalbėjėsi – 15–20 minučių. Kiekvienas interviu vidutiniškai truko nuo 50 minučių iki pusantros valandos. Kalbinome ir jų trenerius, šeimos narius. Jų mintis panaudojome tekste.

Visi penki vizualūs pasakojimai formuojami iš pačių kalbančiųjų sportininkų perspektyvos, nė viename jų nėra pasakotojo vaidmens arba, kaip įprasta reportažuose, žurnalisto užkadrinio balso, pasakojančio apie veikėją. Pavyzdžiui, Edgaras savo žo-

Mindaugas Bilius. Bertos Tilmantaitės nuotrauka

Jonas Spudis. Bertos Tilmantaitės nuotrauka

džiais papasakoja apie sapną, savo susidūrimus su kliūtimis tiek vandenyje, tiek ir gyvenime. Tam naudojome užkadrinio balso, primetančio savo taisykles, kalbėjimo toną, mintis, kitaip tariant – galios poziciją, kai pašnekovas nebeturi savo paties „balso“, nes jį „atima“ žurnalistas, perpasakojantis istoriją savo žodžiais. Lietuvos žiniasklaidos vaizdiniuose pasakojimuose vis dar dominuoja žurnalisto užkadrinis balsas, dažnai pašnekovą paverčiantis tiesiog objektu, apie kurį kalbama. Vaizdo pasakojimus apie parolimpiečius stengėmės konstruoti kitokia forma, kuri populiari užsienyje – kur daugiau dėmesio skiriama vizualumui, montažo, t. y. vaizdų ir garso darnai, pačioms istorijoms ir žmonėms, galintiems patiems kalbėti už save.

Kiekvienas dokumentinis multimedijų pasakojimas yra skirtingų medijų sintezė, neturinti siekti atkartoti vienintelio jau sukurto modelio (šablono), pagal kurį būtų dėliojamos skirtingos istorijos. Taip dokumentiniai multimedijų projektai prarastų savo prasmę ir galimybes kūrybiškai, inovatyviai pasakoti skirtingų temų istorijas. Jeigu viename multimedijų projekte vaizdo pasakojimai yra tinkamiausias būdas papasakoti istoriją, kitame projekte jie gali būti visiškai neveiksmingi ar mažiau veiksmingi už pasitelkiamą garsą, animaciją, komiksus, vizualų tekstą. Kiekviena tema reikalauja vis kitokios prieigos ir priemonių tai temai geriausiai atskleisti. Į tai visada reikia

Ramunė Adomaitienė. Bertos Tilmantaitės nuotrauka

Augustas Navickas. Bertos Tilmantaitės nuotrauka

žiūrėti kūrybiškai, bet tuo pačiu atsakingai, galvojant ne tik apie pačią formą, bet ir tai, kaip forma veiks turinį.

VIZUALI ISTORIJŲ RITMIKA VAIZDU IR GARSU

Kęstutis Skučas. Bertos Tilmantaitės nuotrauka

mi parolimpiečių iškovoti medaliai, rekordai, normatyvai ir kita svarbi informacija, dažnai dominuojanti vaizdo reportažuose apie sportininkus. Apie tai detaliau kalbame tekste, tačiau vaizdo pasakojimuose visų pirma norėjosi atskleisti šių žmonių vidinius portretus, – kaip jie jaučiasi, kuo gyvena. Tai leidžia žiūrovui geriau juos suprasti, pajusti tykančius sunkumus ar iššūkius, su kuriais parolimpiečiai susiduria ne tik sporte, bet ir kasdieniame gyvenime.

Taip pat kiekviename vaizdo pasakojime matome daug žmonių veidų, kūno, raumenų, judesių, kvėpavimo. Norėjome parolimpiečius parodyti ne kaip statiškus, „nužmogintus“ objektus, bet priešingai: nekurdami dirbti-

Visi pasakojimai prasideda nuo asmeniškų parolimpiečių pastebėjimų – Augustas kalba apie kovą su savimi, Edgaras pasakoja apie savo sapną, lengvaatlečiai – kodėl jiems patinka tai, ką daro. Osvaldas įsivaizduoja savo kovas prieš miegą, golbolo rinktinės treneris Karolis Levickis pasakoja, kaip netikėtai atsidūrė trenerio pozicijoje. Vėliau šiek tiek užsimenama apie patirtas traumas – tačiau to nesiekėme detalizuoti, todėl šitai geriau atsispindės tekstuose. Daugiau dėmesio skyrėme sportininkų gyvenimui su šiomis traumomis ir kaip tai juos veikia: kaip lengvaatletei Ramunei Adomaitienei „gražiausias rytas yra tada, kai atsikeli ir tau nieko neskauda“, kaip lengvaatletis Mindaugas Bilius nori būti geriausias pasaulyje ir pan.

Pasakojimuose ieškojome asmeniškumo – čia nėra mini-

nai dramos, nestiprindami stereotipų apie neįgalius žmones ir apskritai neįgalumą, nebandydami heroizuoti. Šiame pasakojime galima išskirti dominuojantį vaizdą – žmogaus kūną. Pasąmoningai bandėme parodyti, kad jis niekuo nesiskiria nuo bet kurio kito kūno. Siekėme mažinti išsiskiriusius stereotipus apie neįgaliuosius ir paskatinti neįgaliųjų kūnus rodyti ne iš kančios perspektyvos – kaip dažnai jie yra rodomi žiniasklaidoje, – o tiesiog tokius, kokie jie yra.

Penkis vaizdo pasakojimus lydi ir muzika. Tai svarbi šių pasakojimų dalis, leidžianti konstruoti pasakojimo nuotaiką, ritmiką. Kai kurie muzikiniai takeliai buvo sukurti specialiai šiems pasakojimams, kad geriausiai perteiktų jų nuotaiką. Labiausiai išsiskiria golbolo rinktinės vaizdo pasakojimo **garso takelis**. Po kelių dienų filmavimo netikėtai paaiškėjo, kad du golbolo rinktinės žaidėjai laisvalaikiu repuoja. Tad paprašėme jų garso takelio, kurį galėtume panaudoti šiame vaizdo įrašė. Jeigu būtume golbolo rinktinę filmavę tik vieną dieną, greičiausiai net nebūtume to sužinoję. Kitaip tariant, ilgesnis darbas ir buvimas su žmonėmis ir jų istorijomis apdovanoja ne tik stipresniu ryšiu, bet ir suteikia naujų galimybių papasakoti detales, kurių nebūtume sužinoję, jei į projektą būtume įsitraukę tik trumpą laiką.

Osvaldas Bareikis. Karolio Pilypo Liutkevičiaus nuotrauka

Golbolas. Bertos Tilmantaitės nuotrauka

PAMOKOS PLANAS

1. Peržiūrėkite du vaizdo pasakojimus – apie plaukiką Edgarą Mataką ir golbolo rinktinę.
2. Kaip formuojamas vizualus pasakojimas – kaip pašnekovų mintys siejasi su rodomais vaizdais, garsais?
3. Visi drauge aptarkite, kokios žmonių būsenos vyrauja, kaip jos kinta pasakojime. Kokios galimos to priežastys?
4. Kaip rodomas žmogaus kūnas, į ką kreipiamas dėmesys jį rodant, kaip tai siejasi su girdimu pasakojimu, vaizdais?
5. Peržiūrėję abu pasakojimus, pagalvokite, kuo jie panašūs ir skirtingi. Kaip pasakojama apie vieną žmogų ir kaip – apie visą komandą?
6. Kuo svarbios erdvės, kaip tai padeda vystyti, stumti pasakojimą į priekį?
7. Po aptarimo peržiūrėkite „Mažų mūsų pergalių“ epizodą apie aklą parkūrerį Juozą (www.youtube.com/watch?v=q0JNgVc4K7k). Aptarkite, kaip čia panaudojami vaizdai, garsai, muzika, kaip veikia užkadrinis žurnalisto balsas. Kokia svarba suteikiama vaizdai, garsui? Kokias išvelgiate stipriąsias ir silpnąsias šio projekto puses? Kuo yra panašus ir kuo skiriasi šis pasakojimas nuo Edgaro ir golbolo rinktinės istorijų?

NAMŲ DARBAI

1. Peržiūrėkite kitą vaizdo pasakojimą apie Edgarą Mataką (www.youtube.com/watch?v=CkFAqZwYa0c). Palyginkite šį pasakojimą su tuo, kurį matėte pamokoje. Kaip čia formuojamas pasakojimas? Kurie akcentai išryškunami pasakojime, į ką kreipiamas didžiausias dėmesys (negalia, sportininkas, finansavimas...)? Kaip pasitelkiami vaizdai ir garsai? Kuo matyti pasakojimai yra panašūs ir kuo – skiriasi? Atsakykite tekstu (iki 1 puslapio apimties).
2. Perskaitykite „Galia nugalėti“ multimedijos projekto tekstą apie Mindaugą Bilių. Pagalvokite, į ką kreipiamas didžiausias dėmesys, kaip atskleidžiamas žmogaus portretas. Kokios detalės, akcentai išryškunami tekste? Kokie žodžiai vartojami, kaip veikia metaforos? Vėliau perskaitykite kitą tekstą apie Bilių (www.delfi.lt/sportas/archive/nuo-10-proc-tikimybes-isgyventi-iki-100-proc-aukso-kaip-cempionas-pakilo-is-nebuties.d?id=72308836). Kuo abu tekstai skiriasi, kokios jų stipriosios ar silpnosios pusės? Ar ko nors pasigedote pirmame ar antrame pasakojimuose? Atsakykite tekstu (iki 1 puslapio apimties).
3. Kūrybinė namų užduotis. Susiburkite į komandas po 2–4 mokinius. Pagalvokite, kaip kurtumėte savo istoriją apie parolimpietį. Pasirinkite vienos sporto šakos sportininką ir detalčiai aprašykite dokumentinį multimedijų projekto planą. Kokias skirtingas medijas (tekstas, vaizdo ir / ar garso pasakojimai, nuotraukos, judantys paveikslėliai (GIF'ai), animacija, komiksai ir t. t.) naudotumėte temai atskleisti? Taip pat pagalvokite, kaip atrodytų pats projektas internete, – jo platforma, dizainas. Pasiskirstykite komandoje, kas bus už ką atsakingas – filmuos, montuos, rašys tekstus, fotografuos, darys GIF'us, sukurs puslapio dizainą ir pan. Sukurkite savo įsivaizduojamą mini dokumentinį multimedijų projektą (iki 1 puslapio apimties kiekvienam komandos nariui).

TOLIMESNIAM MOKINIŲ DOMĖJIMUISI

1. Susipažinkite su 2017 m. laimėjusiu geriausiu dokumentikos multimedijų projektu sporto srityje: www.nytimes.com/interactive/2016/08/05/sports/olympics-gymnast-simone-biles.html. Peržiūrėkite, kaip formuojami pasakojimai. Kokios skirtingos medijos pasitelkiamos ir kaip jos išnaudojamos?
2. Susipažinkite su daug apdovanojimų laimėjusiu, prieš pat 2016 m. Rio de Žaneiro parolimpines žaidynes paskelbtu reklaminiu vaizdo klipu: www.youtube.com/watch?v=IocLkk3aYlk. Pagalvokite, kaip šiame klipe formuojamas požiūris į neįgaliuosius, kaip jie vaizduojami, kokia nuotaika sukuriama. Kaip toks vaizdavimas keičia požiūrį į neįgaliuosius? Keičia į gera ar į bloga?
3. Peržiūrėkite šį muzikinį vaizdo klipą, sukurtą prieš pat Rio de Žaneiro olimpines žaidynes: www.nbcsports.com/video/katy-perrys-rise-full-song. Pagalvokite ir pabandykite palyginti, koks įsivaizdavimas formuojamas apie olimpiečius. Ar nevengiama stereotipų vaizduojant ir dainuojant sėkmės ir galios motyvus?